

Københavns Universitet

Sladderens sociale sammenhæng

Møhl, Perle

Publication date:
2016

Citation for published version (APA):
Møhl, P. Sladderens sociale sammenhæng: En begrebsafklaring på baggrund af et feltarbejde i Frankrig

Sladderens Sammenhæng

En begrebsafklaring på baggrund af et feltarbejde i Frankrig

af Perle Møhl

[formål:]

Det er mit privilegium at kunne tale til jer i 45 uafbrudte minutter, og det vil jeg benytte mig af til ikke blot at belære jer om et og andet antropologisk emne, men til ligefrem at ville forsøge at overbevise jer om sandsynligheden af nogle af de ideer jeg har om sladder, om landsbykommunikation. Jeg vil også sige noget om sladder her i vores verdener, og om forholdet mellem sladder og rygter.

Sladder. Dette ilde-sete fænomen, som i de fleste antropologiske teorier omfattes med en vis distance eller en skyndsom retfærdiggørelse, vil her blive rehabiliteret. Det vil givet nyt indhold og ophøjet til et af det sociale livs ædlere fænomener; jeg vil betragte det, for antropologen og andre, som en indgang til det sociale landskab, der, hvor mennesker agerer og bliver til som individer, hvilket også vil sige, som sociale væsener. (Jeg mener nemlig ikke, at der er en modsætning mellem det individuelle og det sociale, mellem menneskers og samfunds behov).

Min hypotese er den, - og foreløbig holder vi os til en specifik lille fransk landsby - at mennesker bliver til det, de hver især er, i rummet mellem deres egne handlinger og andres talen derom. Det er muligt, at jeg til sidst må acceptere, at det, som jeg med mindre ladede ord har kaldt "ømtale" eller "historier", slet ikke kan rummes i ordet "sladder", at det ville være en uret både mod det beskrevne fænomen og mod det i andre sammenhænge sikkert ganske anvendelige ord "sladder". Men det er også ganske muligt, at jeg vil kunne sandsynliggøre netop sladderens kreative og konstruktive essens, og at jeg derved vil kunne være med til at rette op på en traditionsrig forseelse, nemlig at betragte sladder som noget negativt og asocialt. Under alle omstændigheder så er det min hensigt at sandsynliggøre, at almindelige menneskers daglige snakken er et af det sociale livs vigtigste opholdssteder, lige så vigtige som, eller måske endda vigtigere end, de store ritualer, de vægtige diskurser.

I det følgende bliver det sociale liv altså i høj grad identificeret som kommunikation. Og i landsbyen, hvorfra jeg drager mit materiale, er kommunikationen sammensat af tre elementer: hvad folk går og gør og efterlader sig af spor, af identificeringen af disse handlinger og spor som tegn, og af fortolkningen af disse tegn. Det er min hensigt at påvise, at sladder, udover i sig selv at være meningsfuld handling, og udover blot at være overførsel af viden, først og fremmest er enkelt-indviders og smågruppers stadige og foranderlige fortolkning af, hvad der går for sig i verden omkring dem.

For at referere tilbage til titlen, så vil jeg altså vise, at der er sammenhæng i sladder, at den hænger uløseligt sammen med og er en nødvendig del af det sociale liv, at den skaber sammenhæng i dette sociale liv, d.v.s. skaber betydning, mening. Det vil jeg gøre ud fra de

fænomener, jeg mener at have identificeret under 18 måneders ophold i landsbyen La Brumaire i Frankrig, fordelt over en periode på 4 år¹.

[La Brumaire:]

La Brumaire er en lille kommune, som ligger sådan cirka midt i Frankrig, langt fra alle større byer og kendte turist-attraktioner. Den ligger i de første ansatser til Massif Central, og er bakket og dalet, grøn og frodig, gennemløbet af små vandløb. Det er det typiske Bocage-landskab, et skakbræt af små marker omringet af høje levende hegn, det samme som Favret-Saada's fortælling om hekseri i Normandiet udspiller sig i². Udover selve landsbyen, La Brumaire, bor folk spredt udover kommunen, i større eller mindre "hameaux" (fra 1-2 til 10-15 indbyggere). De fleste af kommunens 600 beboere er eller har været landmænd - opdræt af slagtekvæg, køer og nogle får, og dyrkning af fodder. - Det er et relativt fattigt område, set med officielle øjne: afgrøderne er ringe og der bliver ikke produceret ret mange dyr i sammenligning med mere industrialiserede områder. - Udover landbruget sker der ikke meget - en skjortefabrik i en nabokommune åbner sådan cirka årligt, og går så straks konkurs. Desuden er der i landsbyen et par håndværkere - en malermester, en elektriker, en tømrer, samt et lille savværk, en bager og en købmand, som kun overlever ved at køre ture rundt i kommunen. Det eneste lukrative område er camping-pladsen i kommunens sydlige ende, der om sommeren bringer lidt penge i de offentlige og private kasser. - Skolen har 8-10 elever i de små klasser, samlet fra 2 kommuner, og posthuset trues jævnligt med lukning. Kirken står tom, der er ingen præst, og man må tage til messe i en nabokommune.

Selvom økonomien i de officielle tal kan se noget pauver ud, så er det ikke det indtryk man får lokalt. For her ser der ud til at eksistere en slags intern parallel-økonomi, baseret på udveksling, hvor penge kun i ringe omfang indgår. - Således kan en tag-reparation betales i naturalier og æg betales med fløde. Desuden foregår mange af landbrugets arbejdsopgaver i fællesskab; de fleste landbrug tæller kun 1-2 arbejdsdygtige personer, og de kan ikke klare f.eks. såning og høst, endsigte flytning af dyrene, alene. Og det er heller ikke alle, der har de store maskiner. Folk afhænger derfor ret meget af hinanden. - Derudover snyder statistikkerne, fordi de fleste bønder i nogen grad er selvforsynende, i al fald med hensyn til kød og grønt, og nogle også med mælke-varer og alkoholiske drikke. Selv postbuddet har en stor køkkenhave, og slagter en gris i ny og næ.

Udover at folk giver hinanden en hjælpende hånd, så giver de også gaver i form af disse hjemmelavede produkter, og der er altså en temmelig stor cirkulation af varer i landsbyen. Som i de fleste andre beskrivelser af udveksling, så er disse gaver og modgaver med til at etablere og bekræfte venskaber og alliancer, og følger gængse principper om, at en gave kræver en modgave. Der hersker altså et noget for noget-princip. Men det adskiller sig fra de gængse

¹ Møhl, P. (1997). *Village voices - coexistence and communication in a rural community in Central France*. København: Museum Tusulanum Press.

² Favret-Saada, J. (1977). *Les mots, la mort, les sorts*. Paris: Gallimard.

systemer ved at man i La Brumaire bestræber sig på ikke at ydmyge modtageren ved at give ham eller hende for meget; det drejer sig om at bevare en god balance.

Og hvis vi så kigger på udveksling af ord, så følger det de samme principper - noget for noget - man siger ikke noget til nogen, hvis de ikke også giver nogle oplysninger til gengæld. I modsætning til arbejds- og gave-udveksling er der imidlertid et fremherskende princip, - jeg har kaldt det verbalt tovtrækkeri - som går ud på at sige så lidt som muligt selv, alt imens man får den anden til at plumpe i og tale - give - for meget. Dette svarer i øvrigt til et lignende spil, som går ud på at få modstanderen til at drikke for meget. I begge tilfælde gælder det om at få den anden til at miste kontrollen, alt imens man selv bevarer sin. - Som I nok kan tænke jer, skulle jeg sande mekanismerne i disse spil ved selv at være offer.

[feltarbejdet:]

Man kan godt betegne mit ophold som et feltarbejde, men nok ikke i ordets klassiske forstand. For jeg tog oprindelig ikke til landsbyen med henblik på at udføre et feltarbejde, at studere et bestemt objekt. Og det skulle da også blive klart, at ethvert forsøg på at stille spørgsmål eller i det hele taget at rende rundt og snuse, skulle vise sig forgæves. Jeg havde pænt at spille efter de lokale udvekslings-regler og vente på at få ting at vide til andre mente der var en grund til at jeg fik dem at vide. Det kunne, som tiden gik, være fordi jeg vidste noget de gerne ville vide. - Som Jeanne Favret-Saada også har beskrevet det for sit arbejde med hekseri i Normandiet, så kunne man ikke spørge blot for at få noget at vide; der skulle være en grund.

Jeg var kommet til La Brumaire for at lave en film om en jord-konflikt; en konflikt, som Vincent og jeg havde fået indblik i, da vi var på besøg hos Vincents mor i landsbyen. Hun havde ellers aldrig været direkte indblandet i lokale konflikter, men var - måske netop derfor - blevet kontaktet af en gruppe lokale bønder, fordi de ønskede at hun skulle være sekretær i en forening, de ville danne. - Der var nemlig sket det, at en lille håndfuld bønder havde iværksat en såkaldt jord-omfordeling - det går ud på at alle jordejere eksproprieres, skel, hegn og hække fjernes, og jordejerne får af en lokalt sammensat kommission tildelt et nyt stykke jord, i princippet nu i ét stort stykke, uden generende hække og vandløb, og så kan de begynde på et mere moderne og intensivt landbrug. Til en sådan, i officielle øjne, u- udviklet egn havde det ikke været svært at opnå Europæiske kreditter til dette foretagende. - Problemet var for det første, at disse ekspropriationer var tvangsmæssige (de kører under en lov, der, som med motorveje og andre offentlige anlæg, skal tilgodese den offentlige interesse), at samtlige jordejere pr. definition var omfattede hvad enten de ville det eller ej - og for størstedelens vedkommende var det "ej". For det andet egnede denne slags foretagende sig slet ikke til det lokale landbrugs kvægavl, hvor man netop havde brug for naturlige hegn og små, afgrænsede enge. - Og, for det tredje, så var jorden ikke bare noget man sådan frit kunne disponere over, det var folks hele identitet; de var deres jord. Det var et slags billede af dem selv i landskabet, åbent for alle at læse: "Her er jeg, dette er mit potentiale", og det var deres forankring i stedets og slægtens historie, det var jord, som deres forfædre eller de selv havde arbejdet sig til, efter at revolutionen havde givet almindelige mennesker ret til at eje jord. - At ville pille ved disse

fundamentale rettigheder var mere end den lokale befolkning kunne tage, og de besluttede at sætte sig op imod processen. - Som det fremgår af filmen, som jeg vil vise lige så snart der foreligger en engelsk-tekstet udgave, tabte de.

Jeg vil ikke gå videre her i beskrivelsen af konflikten, det er nok at sige, at jeg blev involveret i den, at vi begyndte at lave en film om den og om alt det, som pludselig var på spil og som måtte udtrykkes, og at jeg derved fik en klar position i forhold til alle de andre involverede i konflikten (d.v.s. stort set hele landsbyen). - I forhold til en stor del blev jeg en nødvendig og ønskværdig udvekslings-partner, i forhold til en anden del blev jeg en fjende. (Om jeg var ven eller fjende afhang naturligvis af deres position i forhold til omfordelingen, og, som vi skal se, var disse positioner aldrig faste, folk svingede frem og tilbage).

I den integrerede rolle som filmer-landsbyskriver-feltarbejder fik jeg altså, som Michael Herzfeld siger, udpræget "beskidte hænder", og dermed forudsætning for indsigt³. Jeg havde i folks øjne en god grund til at være der, hvad enten de kunne lide den eller ej, og som sådan blev jeg en mulig udvekslings-partner, også m.h.t. viden.

[**problemstilling:**]

Lad os vende tilbage til kommunikationen, til landsby-snakken, til sladderens, som synes at være bygget op omkring et fundamentalt paradoks.

Da jeg første gang kom til La Brumaire, var det som sagt ikke med henblik på at studere noget, og jeg var derfor ikke på udkik efter noget bestemt, endsige efter noget som helst. Men der gik ikke mere end et par uger i landsbyen, før min nysgerrighed - eller med et pænere ord, opmærksomhed - blev vækket af nogle i mine øjne helt modstridende kommunikative fænomener, hvilket førte til, at jeg omdefinerede mit ophold til også at være et antropologisk feltarbejde. - På den ene side var selve kommunikationen, i en grad, som jeg aldrig har oplevet nogen andre steder, fuldstændigt domineret af tavshed og diskretion: folk var mutte, tavse, indelukkede, ukommunikerende, og når de endelig talte, var det underforstået og indirekte, med lave stemmer, og kun når de syntes at være virkelig pressede. De holdt op med at tale, når nogen kom ind eller gik forbi. I forbindelse med jord-konflikten, som var en virkelig tilspidset situation, skulle det blive klart, at direkte verbale konfrontationer var stort set ikke-eksisterende. I det hele taget virkede kommunikationen hemmelighedsfuld og domineret af mistroiskhed. - Og på den anden side, i tilsyneladende fuldstændig modstrid med måden at tale på, var det tydeligt, at alle i landsbyen vidste alt om hinanden, at de brugte ufattelig megen energi på - diskret - at finde ud af, hvad de andre gik rundt og lavede, og at informationer om selv den mindste begivenhed spredte sig udover landskabet med en hastighed der syntes at være højere end lydens.

Altså på den ene side, indadvendthed, tavshed, retention, og på den anden, det totale laksative "flow" af information. - Det svarer til det fænomen, at på trods af, at man om aftenen kunne

³ Herzfeld, M. (1983). Looking both ways: the ethnographer in the text. *Semiotica*, 46(2-4), 151-166.

køre igennem en fuldstændigt øde, tillukket og hermetisk tilskoddet landsby, så havde alle alligevel set én komme forbi.

Men fremfor at betragte dette som modstridende fænomener, skal de betragtes som samtidige og paradoksale fænomener. For det drejede sig ikke om, at folk sagde de gjorde det ene, nemlig teg stille, og så rent faktisk gjorde det andet, nemlig pludrede løs. Tværtimod var begge dele, holden tilbage og given, fundamentale simultane principper af sladder, forstået som udveksling.

Vi har altså foreløbig to afklaringer i forhold til sladder: overordnet, at sladder er kommunikation, og mere konkret, at sladder er udveksling af viden, og synes at følge mange af de principper, som antropologer - ikke mindst Marcel Mauss - har udstukket for udveksling⁴.

[den sociale scene:]

For yderligere at sandsynliggøre sladderens sammenhæng, vil jeg fortælle noget mere om den sociale scene. For ikke alene render folk rundt og udveksler og bliver gode venner, men de kan også tilhøre en familie.

Problemet er bare, at i La Brumaire er alle i familie med alle. Som de selv siger: "*Tout le monde est de la famille de tout le monde*". Det skyldes bl.a. at de, som Anne Knudsen også har påvist det for Korsika, ikke skelner kategorisk mellem affinale og kognate slægtninge. En mand vil kalde både sin egen og sin kones fætre for "*cousin*". Det betyder i praksis, at når en mand gifter sig, så fordobler han pludselig omfanget af sin familie. Det betyder også, at enhver altid vil kunne etablere en eller anden form for slægtskabs-relation til enhver anden i landsbyen, medmindre det drejer sig om folk, som absolut ingen relationer har på egnen. (Hvad der kan forstås ved "absolut i n g e n relationer" kan illustreres af det faktum, at min svigermor - en hollandsk- født pariserinde, som tilfældigvis flyttede til egnen for 20 år siden - straks blev udstyret med en fjern kusine, da en eller anden fik optrævlet, at hendes mands farfar faktisk var født i en nabokommune). - I tallene fra 1968 var 50 % af de ægteskaber, hvor den ene part var født i kommunen, indgået med en person, som også var født i kommunen, 40 % indgået med en person fra en nabo-kommune, og i kun ca. 10 % af de tilfælde, hvor den ene var født i kommunen, kom den anden part udenfor amtet. Blot for at sige noget om graden af indspished.

Så alle er altså i familie med alle, og slægtskab angiver ikke i sig selv tilhørsforhold. I dette virvar af tætte relationer udskiller der sig alligevel grupper eller fraktioner, som er "mere i familie med" hinanden end med andre. Lidt på samme måde som korsikanerne af og til demonstrerer deres solidaritet ved i en rask lille vendetta at stille sig på den ene side, og d.v.s. imod den anden, så udkrystaliserer saint-brumarianernes loyalitet sig også for eller imod denne og hin enkelt-person eller gruppe, i konflikter, som måske er mindre blodige end vendetta'er, men ikke mindre betydningsfulde for hvem de er. Således gjorde f.eks. jord-konflikten, at gamle og nyere konflikter og alliancer pludselig blussede op og udkrystaliserede sig. For folk samlede sig tydeligvis i formationer i opposition til hinanden lige så meget eller endda mere ud fra

⁴ Mauss, M. (2002). *The Gift - The form and reason for exchange in archaic societies*. London: Routledge.

aktuelle politiske og arbejdsmæssige alliancer og loyalitets-sfærer end ud fra egentlige beregninger af personlig interesse. -

Dette betød nødvendigvis også, at folk, som var tæt beslægtede, ofte i denne tilspidsede konflikt kom til at stå på modsatte sider. I sådanne tilfælde var det meget almindeligt, at de underspillede slægtskabet med dem i den anden lejr, og overspillede slægtskabet i deres egen lejr, selvom det i nogle tilfælde var fjernere.

Alt i alt tydeliggjorde jord-konflikten, at slægt ikke var noget man bare havde, men, som for korsikanerne, noget man konstant måtte vælge og demonstrere. - At det lokale slægtskabs-system var fleksibelt, midlertidigt og åbent for fortolkning illustreredes af mindre eksempler: af en kvinde, som hævdede at være kusine til en vis mand, men absolut ikke til hans bror. Og af, at en forulempet mand vredt udrød om forulemperen: "Il n'est plus mon cousin", (han er ikke længere min fætter). Og, som sagt, af, at svigermor umiddelbart kunne betragtes som en hjemvendt slægtning - hvis det var det, man ville.

Så hvis vi skal visualisere dette samfunds sociale opbygning (det er i øvrigt problematisk at tale om "samfund", og nok mindre misvisende at sige "dette konkrete steds" sociale opbygning), så bliver billedet et netværk, hvor h v e r enkelt person hænger som centrum i en specifik sfære af personer, som vedkommende vælger at påberåbe sig en relation til, det være sig i form af slægtskab, eller blot en arbejdsalliance eller et venskab, (hvilke, som sagt, ofte også kan formuleres i slægtskabstermer).

Dette system er principielt - og i praksis - uden grænser. Hvis man tager udgangspunkt i én person, så vil der naturligvis tegne sig en cirkel med mere eller mindre faste kanter - "hertil kender jeg folk, her går mit sociale univers - lige nu". Men hvis vi leder efter f.eks. slægtskabs-grupper, så er der principielt ingen grænser, før vi 200 km derfra, i en helt anden sammenhæng, falder i havet. Det er det, jeg har kaldt et "auto-centrisk" system. - Derfor er det også problematisk at tale om 'samfund', for der er ingen enhed, intet hele, ingen "ø", anden end den administrative. Til gengæld har det konkrete sted sin egen helt specielle sociale og historiske sammensætning, som gør, at det er forskelligt fra ethvert andet sted, om man så bare flytter sit centrum 10 kilometer.

Lad os foreløbigt konkludere, at dette meget fleksible og flydende sociale system ikke i sig selv angiver, hvem man er, og hvilke fraktioner og alliance-grupper og familie-klaner man hører til. Dette må, som det også er blevet sagt, konstant demonstreres. Og i sladderer fortolkes og omsættes disse demonstrationer så til social betydning.

- Og, som sladderer i sig selv vil antyde, er denne sociale betydning midlertidig. Det er noget, som konstant varierer og omdefineres - gennem folks handlinger og andres talen derom.

I forbindelse med land-konflikten var en del af foreningens arbejde at vurdere den reelle modstand imod processen. De fleste folk var enten for eller imod, men de placerede sig på de to sider og de svingede fra den ene side til den anden efter mønstre og logikker, der, som det er blevet sagt, frem for alt var sociale, som varierede, og som det derfor gjaldt for foreningens medlemmer at holde sig ajour med. - Og det var også på den måde, at jeg fik min indsigt.

[let sladder:]

Det var altså lidt om den sociale sammenhæng hvori den videre fortælling udspiller sig.

Nu må det efterhånden være på tide at tage rigtigt hul på emnet og se, hvordan sladderer fungerer i praksis. Lad os starte med lidt let sladder. Det følgende er en sandsynlig konstruktion:

Vi forestiller os, at der står en mand i vejkanten og reparerer en indhegning. En bil kommer forbi og standser op, føreren stiger ud og de to mænd sludrer lidt. I løbet af samtalen falder der bl.a. følgende bemærkning:

1) - Det ser ud til, at René har fået udskiftet sin forskærm. - *Ah, bon.* - *Aha.* , svarer føreren af bilen.

D.v.s. at Jean-Pierre (ham, som reparerer hegnet) har set René's bil idag, d.v.s. at René må være kommet her forbi, d.v. nødvendigvis s. at han er taget ned til André.

Føreren kører ned og får sig et glas rødvin på bistro'en. Han sludrer med bistro-mutter, og siger i løbet af samtalen, vist nok da talen falder på René's gamle hund, som er blevet kørt over:

2) - *Il paraît que* - det lader til, at René hjælper André med at bringe høet ind.

- *Oui, il paraît*, svarer bistro'ens indehaver.

D.v.s. at René har måttet bide sin vrede i sig over at André ikke hjalp ham med at så majs. Det betyder nok, at René alligevel ikke har villet spørge sin fætter om hjælp (men altså foretrækker at slå en streg over konflikten med André, at udstå ydmygelsen ved at hjælpe André selvom André ikke hjalp ham).

Bistro-mutter skal lige over og købe lidt ost, og falder i snak med en anden kunde. Følgende bemærkning er blot én blandt mange:

3) - Det lader til at René ikke længere er på talefod med sin fætter, Gonnot ("*il paraît qu'ils se causent plus*").

- *Ah, bon ?* Købmanden tilføjer:

- Gonnot siges at have et blå øje.

D.v.s. at der nok alligevel er noget om, at fætteren har ligget i med René's kone, den aften han kørte hende hjem fra Skt. Hans - festen. Så har han sikkert droppet postbuddets enke. Så var det alligevel rigtigt hvad Marcelle sagde.

O.s.v. - o.s.v.

Denne lineære og entydige kæde er naturligvis en simplifikation. Den er et eksempel på blot én af de mange veje den førstnævnte oplysning kunne tage, og på de fortolkninger, bestemte mennesker kunne fortage ud fra sammenstyknings af denne information med hvad de ellers har af informationer.

Udtalelsen: "René har fået ny forskærm", kan og vil også blive fortolket på andre måder, måske af de samme mennesker, måske af andre, afhængigt af hvad de ellers er informerede om. F.eks. af én, som har set René's ko gå på Lagneau's mark:

Aha. René har åbenbart fået solgt sin gamle ko til Lagneau. For hvis René både har haft råd til at betale hvad han skyldte Aubard og til en ny forskærm, så har han altså alligevel fået solgt koen til Lagneau til prisen på en ung kvie. Lagneau er for nem.

Den kan også føre til bilistens konstatering af at Jean-Pierre, som er ved at reparere sin indhegning, er en noget langsom arbejder, eftersom bilisten, uden dog at vide hvor René kørte hen, ved, at han kørte hjemmefra tidligt i morges. D.v.s. at Jean-Pierre har stået der siden, for han har jo madkurv med. - Dette kunne f.eks. antydes i bistro'en ved at sige: "Jean-Pierre ka' vist godt li' frisk luft", eller: "Jean-Pierre kunne vist bruge en ny hammer". Han kunne også lade være med at sige noget. - Og netop deri ligger talerens og talens magt - til at give eller tilbageholde information, og samtidig risiko, fordi talen også er meningsfyldt handling - og det var jo netop talen, som afslørede Jean-Pierre.

Oplysningen om René's forskærm leder altså både i sig selv og i forbindelse med andre oplysninger viden omkring, og fører til fortolkninger indenfor helt andre felter, som f.eks. kvaliteten af René's forhold til sin gamle allierede, André, og til sin fætter, Gonnot, til fætterens forhold til René's kone, og til en vurdering af Lagneau's handels-kompetence, af Jean-Pierre's arbejdsevner og af troværdigheden i Marcelle's udtalelser (Marcelle, det var hende, som havde antydnet, at fætteren ikke længere lå i med sin nabo, postbudets enke).

Desuden siger talen noget om de implicerede samtale-partnere, om deres viden ("jeg ved, jeg er god til at få oplysninger"), om deres relation til de omtalte, og om deres indbyrdes relation. - Bare ved at tale, eller rettere, udveksle oplysninger, sætter talerne sig i en udvekslings-situation med de øvrige talere, og det gør de både overfor disse og overfor eventuelle øjenvidner til samtalen. "Vi taler sammen, vi udveksler viden", hvilket jo, som alle mulige andre udvekslinger, er offentlige sociale demonstrationer.

M.h.t. talernes forhold til de omtalte, så får bilisten fortalt, at han ikke sætter Jean-Pierre's arbejdsevner særlig højt, hvilket først og fremmest er en oplysning til bistro-mutter om hans eget forhold til Jean-Pierre: han taler med ham, men han ville aldrig arbejde sammen med ham - lige for tiden. For selv om hun tager oplysningen til efterretning, så ved hun godt, at det kun er bilistens personlige fortolkning. Ikke desto mindre vil hun kunne bruge den fremover i forbindelse med andre oplysninger, både om Jean-Pierre og om bilisten. - Købmanden, som føjer en oplysning til om farven på fætterens øjen-omgivelser, indskriver sig, dog uden at sige for meget, i den fortolkning, som går i retning af, at René's fætter skulle have haft fingrene for langt ude. Han kunne også have ladet være med at sige noget, hvis han f.eks. ønskede at undertone den ene fortolkning, eller have fortalt noget andet, f.eks. antydnet, at postbuddets enke købte brød til René's fætter i går. Hvad enten han gjorde det ene eller det andet eller noget helt tredje, så ville hans (tale)handling, d.v.s. også omfattende tavsheder, være en indskriven af ham selv et bestemt sted i det sociale univers, og ville blive tolket sådan af de andre. Samtidig ville hans tale, de informationer han gav, under hensyntagen til hans

demonstrerede momentane plads i landskabet, bidrage med viden til fortolkningen af andres pladser (og vel at mærke, pladser i den yderst mobile og omskiftelige betydning).

Det var bare René's forskærm. I kan sikkert nemt forestille jer, at der i disse forenklede og skitserede samtaler indgik et helt væld af andre informationer og fortolkninger. For, udover at forskærmen i sig selv fører til oplysninger om mange andre ting og sammenhænge, så var den jo kun én information blandt mange.

Der kan vist ikke herske tvivl om, at disse forskellige videns-udvekslinger kan karakteriseres som sladder: det handler om nogle menneskers snakken om andre menneskers gøren og laden uden for disses hørevidde. Samtidig må det konstateres, at disse samtaler, som vi har set, på flere forskellige niveau'er drejer sig om at skabe orden, omend midlertidig orden, i det herskende sociale kaos. Det handler om at forstå sammenhænge mellem mennesker og mellem grupper af mennesker. Det handler om at vide, hvad der går for sig i det univers, hvor man selv er aktør.

I La Brumaire taler man ikke om sig selv, man handler. Til gengæld taler man om andre. Vi har altså, på den ene side, folk som går og gør ting, hvormed de "siger" hvem de er, og på den anden side, fortolkningerne af disse handlinger, disse tilsigtede eller utilsigtede "udtalelser".

Sladderer giver, ud fra små indicier og informationer om handling, indsigt i den umiddelbare verdens momentane opbygning. Sladderer er personlige og fælles fortolkninger af disse indicier og oplysninger, den er en hæften mening på tegn. Den er betydningskabelse.

Hvis vi føjer dette til vores to andre punkter, så er sladder altså kommunikation, udveksling og fortolkning.

Hvis jeg skal angive en parallel fra et af de mere ædle kulturelle felter, så bliver myter fra f.x. det sydamerikanske lavland ofte beskrevet netop som historier, som man kan fortælle om verdens og menneskenes skabelse, og om de forskellige fænomeners oprindelige sammenhænge, for at kunne forstå og forklare sammenhænge i den aktuelle verden. Myterne bliver hele tiden lavet om og fortolket på ny, fordi verden forandrer sig, og til stadighed kræver sammenhæng og forståelse. - Med én af deres urgamle skabelses-myter kan Emerillon-indianerne i Fransk Guyana således forklare, hvorfor hvide mennesker går i høj-hælede sko og jager med riffel, mens Emerillon'erne går barfodede og jager med bue og pil⁵. - Myten er tydeligvis blevet tilpasset en ny verden, som den ellers ikke ville være i stand til at gøre meningsfuld. - I en grov sammenligning finder Emerillon-myterne om verdens sammenhæng altså i La Brumaire en parallel i sladderer om verdens sammenhæng.

Sladderer handler altså om, hvad der aktuelt går for sig. MEN, og dette er vigtigt: sladderer er ikke blot en bleg afskygning af det "virkelige" sociale liv, dét folk går og gør. For hvis dét, folk gik og gjorde, fx. når René alligevel arbejdede sammen med André, ikke blev omsat i omtale,

⁵ Blanchet, V., Couchili, T., & Møhl, P. (1992). *Au temps d'anaconda et de jaguar: Projet de fiction de terrain*. Film manuscript. Paris: Yumi Productions. - Møhl, P. (2012). *Omens and effect: divergent perspectives on Emerillon time, space and existence*. Meaulne: Semeïon Editions.

så ville det jo ikke være sociale handlinger, så ville det ikke være offentlige demonstrationer. Hvis folk ikke registrerede disse handlinger og fortolkede dem, så ville man bare gå omkring i et tomt univers som individer, der hver især gjorde, hvad de nu gjorde. Det er - i al fald i La Brumaire - i sladderen, at disse handlinger får betydning og bliver til meningsfulde sociale demonstrationer - på godt og ondt.

Samtidig er sladder, omtalen, afgørende for de videre handlinger. For hvis handlinger får betydning i sladder, i omtalen, da vil de også udføres i henhold til sladder. - Jeg tror ikke, at vi skal tale om handlinger og omtale, sladder, som to adskilte sfærer, som mekanisk indvirker på hinanden; jeg tror at vi skal fastholde en formulering, der hedder, at det er i rummet, som findes mellem sladder og handlingen, at det sociale liv har sit lokus.

[tung sladder:]

Det lyder jo meget hyggeligt og uskyldigt alt sammen. Men i La Brumaire fortæller man ikke kun historier om forskærme og utroskab, men også om en række mindre "hyggelige" ting.

Lad os derfor se på nogle lidt andre typer historier:

Se engang dér, hvor hveden vokser ujævnt. Men det er der jo heller ikke noget at sige til, hans mor fik jo alle sine tre børn med sin egen bror.

eller:

Ja, hendes datter faldt jo ud fra 1. sal og slog sig ihjel. Det siges, at hun ikke faldt helt selv.

eller en historie, som jeg hørte i 3 forskellige versioner:

1) Jeg står med mine veninde og kigger på hendes hund, hun forklarer, at de lige har aflivet alle dens hvalpe undtagen 1. I det samme hilser en dame på hende fra en anden have, hun hilser igen, og hvisker til mig: Det er hende, som man siger kvalte sit nyfødte barn og smed det på møddingen. Det lader til at barnet var lidt deformt.

2) I en anden beskrivelse af samme affære, lyder historien: Hun havde smidt et dødt spædbarn på møddingen og det lugtede. Vi var nødt til at gå forbi for at købe ind, og det lugtede, det lugtede af ondskaben selv. ("*Ça sentait le mal*"). Næste dag (d.v.s. efter at politiet havde forhørt hende) gik hun i kirke. - Hun er i øvrigt en meget arbejdsom pige.

3) I en tredje sammenhæng står der noget i avisen, som får et par til at tænke på en tilsvarende lokal historie: En ung pige (som identificeres som den samme som før nævnt) skulle skaffe sig af med et dødt spædbarn og puttede det i en sæk med aske (det underforstås, at dette er for at forhindre forrådnelse og især lugt) og gemte det i skorstenen. Præsten forsvarede hende, og der skete hende intet.

Det vil nok føre for langt at analysere de tre historier og deres forskellige versioner. Hensigten med at fortælle dem her er at vise, at man ikke kun taler om forskærme i La Brumaire, men også om handlinger af en helt anden karakter; om død og ulykke og incest og mord-brande. - Der er to ting at sige om disse formodede hændelser: for det første er det yderst sjældent at

politiet bliver indblandet, og da kun på foranledning af ydre autoriteter eller h v i s der ligefrem foreligger et uidentificeret lig; og indtil videre er ingen blevet dømt for lov-overtrædelser af denne type i landsbyen, i al fald ikke indenfor de sidste 40-50 år. - Nu har jeg jo i mine analyser aldrig forsøgt at sammenholde det folk sagde med en eller anden form for sandhed - for jeg er jo ikke politi-kommisær, og jeg ved godt, at sandheden ikke er derude og venter på at blive fundet, men at vi hele tiden går rundt og bliver enige om den imellem os. Dét, som i denne konkrete situation var sandt for mig, var, at folk hørte, huskede og gentog disse ting, og at de derfor måtte være betydningsfulde.

For det andet, så fører denne viden i sig selv ikke til nogen egentlig fordømmelse af de omtalte. Folk konstaterer, at den og den har gjort sådan og sådan, og synes at tage hensyn til det i deres videre liv, på samme måde som de tager hensyn til andre oplysninger. - Kvinden, som siges at have skubbet sin datter ud af vinduet, er ikke omgivet med speciel mistro eller afsky, tværtimod. Og pigen, som menes at have kvalt sit barn heller ikke. - Folk omgås dem tilsyneladende som de omgås alle andre; i nogle tilfælde vælger de slet ikke at tale om affærene, i andre at opveje dem med modsatrettede kvaliteter, i forsøget på at skabe en slags balance, som f.eks.: hun er en utroligt hårdt-arbejdende pige. - I det ene tilfælde, ved at fortie hændelserne, udtrykker folk, at de for dem er uvigtige, i det andet, at tingene ikke er så enkle, at alting må vejes og balanceres. - Jeg prøver ikke at sige, at disse formodede hændelser er ligegyldige, for så ville folk jo ikke engang tale om dem. Jeg prøver bare at antyde, at folk faktisk kan formode de mest utrolige ting om hinanden uden at det fører til deciderede fordømmelser og offentlige udelukkelse. - Så vidt jeg kan se, ligger der tre elementer i dette: for det første, at man aldrig kan vide noget med sikkerhed (hvilket også altid stadfæstes i de usikre formuleringer som "det siges...", "det lader til...", o.s.v.); for det andet, at der er visse ting, som hører til folks privatliv (altså ikke, at man ikke ved det, men at det først bliver et problem, når det vides at man ved det); og for det tredje, en form for afstandstagen overfor ydre autoriteter, en positiv følelse af "remoteness"⁶: her ordner vi vores egne affærer. Hvis ikke folk føler sig personligt trådt over tæerne, så er fællesskabs-følelsen større end fordømmelsen, og i det tilfælde defineres fællesskabet måske som de, som ved og accepterer.

Det, som altså er vigtigt at konstatere, er at folk ikke dømmes og udskydes i forhold til et sæt etablerede normer for, hvad man kan tillade sig, hvilket jo synes at være i skarp modsætning til de billeder vi ellers har af små landsbysamfund som utroligt fordømmende og fordomsfulde overfor afvigelse (måske er det netop ikke afvigelse ??). Fordømmelser og domme er noget politiet og den ydre verden tager sig af. - Hvis man er tilfreds med at vide om den slags officielt kriminelle handlinger, så er man til gengæld ikke glad for at det kan konstateres med sikkerhed, at man ved det. Uvished, usikkerhed, er at foretrække, især m.h.t. ting, som kunne interessere politiet. - I historien om barnet på møddingen, bliver der i to forskellige versioner lagt mere vægt på lugten, som breder sig, end på selve drabet. Pigens egentlige sociale forbrydelse var, at

⁶ Ardener, E. (1989). "Remote areas" - some theoretical considerations. In M. Chapman (Ed.), *The voice of prophecy and other essays*. Oxford: Basil Blackwell.

hun ikke var i stand til at kontrollere lugten, at den undslap og gjorde alle andre så utvetydigt medvidende.

Jeg vil ikke tale mere om disse historier, men i stedet henviser til specialet, hvor de indgår sammen med en række andre historier, og bliver analyseret på forskellige måder. I specialet bruger jeg netop historierne som en indgang til hele det sociale felt, i alle dets aspekter, såvel konkrete som abstrakte. Umiddelbart handler de om enkelt-personer og hændelser og pladser og alliancer, o.s.v., men desuden handler de også om mere overordnede principper for sam-eksistens. - Lugten, som vi har set optræde med modsat fortegn, siger mere overordnet noget om indbyrdes afstande og kontrol, og om balance. - Her har jeg af tids-hensyn holdt mig til først-nævnte, den mere konkrete sociale indretning.

[sladder og rygter:]

Det var så La Brumaire, en lille landsby, hvor alle kender alle og interesserer sig for hinanden, på godt og ondt. Jeg vil slutte af med at diskutere, om man mon kan anlægge samme vinkel på sladder andre steder i verden, f.eks. her hos os. For selvom kommunikationen i La Brumaire har en egen logik og særpræg, f.x. de høje diskretions- og tavsheds-idealer, og den store vægt på balance og kontrol i udvekslingen af ord, så er der måske alligevel nogle paralleller.

[1) En eller flere sociale sfærer]

Jeg vil mene, at det som først og fremmest kendetegner sladder, er at den handler om folk, man kender. Det er ligesom med mord, man skal altid søge blandt de nærmeste for at finde morderen. Og som med hekseri i Normandiet, hvor heksen aldrig er en fremmed, men befinder sig i offerets nære omgivelser. Det samme gælder for sladder. Hvis der ikke er nogen relation, er der ikke nogen historier, ingen viden; og omvendt, dér, hvor der er viden, er der også en relation, det være sig god som dårlig.

Hvis vi forestiller os en opgang i en storby, så ved man i nogle tilfælde ikke hvem der bor overfor. Sådan kan det være. Personen overfor interesserer én ikke og man taler ikke med vedkommende. Det kan gælde hele éns opgang, man kender dem ikke, man hverken taler med eller om dem. - Til gengæld har man så f.eks. en arbejdsplads, hvor man kender alle og er interesseret i alle - og så går sladder. (Se nu bare instituttet her). - Det vil i praksis sige, at selvom man måske ikke, som i landsbyen, i sine nærmeste omgivelser indgår i et netværk, så er livet i storbyen alligevel bygget op af sfærer af høj videns-udveksling. Der er vennekredsen, arbejdet, familien, kammeraterne i håndboldklubben, forældre-gruppen i børnehaven, o.s.v. Indenfor disse sfærer ophører anonymiteten og begynder udvekslingen, i disse grupper afhænger vi af hinanden, af hinandens meninger og adfærd og ord. I disse forskellige sfærer har vi indflydelse på hinandens liv.

MEN - og her ophører ligheden: - I storbyen indgår vi hver især i forskellige sådanne adskilte sfærer, som sjældent eller aldrig falder helt overens. I landsbyen smelter alle disse sfærer sammen i én og den samme: slægt og venner og arbejds partnere og naboer og forenings-fæller

og lokal- administratorer er de samme. - Dette svarer til, at mister man sit arbejde i storbyen - bliver man f.eks. fyret fra instituttet her - så bevarer man stadig sin plads i alle de andre sfærer. Den tilsvarende situation i landsbyen, f.eks. at éns landbrug gik konkurs, ville betyde, at man var nødt til at sælge sin gård, sine jorde og sine dyr, og dermed flytte fra hjemmet og sikkert også fra landsbyen. - Hvor man i landsbyen er ophængt i ét tætmasket net, så hænger man i byen i adskillige mindre stærke tove.

I forhold til sladderer betyder det, at den i landsbyen omhandler livet som et "totalt socialt fænomen", som Mauss siger, medens den i storbyen handler om og foregår i små adskilte udvekslings-sfærer, som ikke kommunikerer indbyrdes.

Man kunne også karakterisere forskellen på de to med et begreb som "semantisk tæthed": relationer i landsbyen synes at være mere betydnings- ladede end i storbyen. - Jo mindre sammenhæng der er mellem sfærene, jo mindre kontrol og indflydelse man har på hinandens liv, jo mindre meningsfuld og menings-skabende er sladderer. Og jo mindre betydnings- fulde er éns egne og andres handlinger. I sidste instans kan man bare glide ud af en sfære og overlade det til andre instanser at dømme. - I landsbyen kan man tage afstand, men aldrig fjerne sig helt, for så er man ude i intetheden, i "*le néant*", som de siger - det sociale tomrum.

[2) sladder om kendte - rygter om ukendte]

I denne forbindelse kunne det være interessant at sammenholde to beslægtede begreber, nemlig sladder og rygter, og at definere dem i forhold til hinanden: Hvis sladderer handler om det nære, om dem, man kender og har indflydelse på og indflydes af, så handler rygterne, så vidt jeg kan se, om mennesker og hændelser, som man ikke kender. - Hende, der putter puddelhunden i mikrobølgeovnen, er aldrig én man kender, men én man har hørt om fra nogen, som kendte hende (eller hunden). - Og selvom det i Se-og-Hør og deslignende hedder sladder-spalter, så handler det jo faktisk aldrig om nogen, som man selv kender, fortalt af nogen andre man kender. Det er kun rygter om fremmede, magtløs viden, i min definition. - Ved at kalde det sladder, kan man måske få folk til at føle sig lidt tættere på de omtalte berømtheder, i en "sladder-agtig afstand". Men i sidste ende er der ingen kommunikation, i al fald ingen udveksling, for informationerne er én-vejs.

Måske er disse historier om ukendte så uendeligt menings-løse, netop fordi de ikke længere handler om inter-personel magt og indflydelse. Hvis de handler om magt, så er det snarere afmagt.

Jeg siger ikke, at sladderer hører til i landsbyen og rygterne i storbyen, selvom man måske godt kunne tale om en statistisk tendens, en forskydning. I Frankrig løber der et rygte på landet, som jeg har hørt flere gange i La Brumaire og som Jean-Noël Kapferer også refererer til i sin bog om rygter⁷: "Helikoptere har fløjet rundt over en landsby om natten og smidt store trækasser med hug-orme ud". De, som flyver, er nogle fjerne beslutningstagere, dem, som prøver at få ført

⁷ Kapferer, J.-N. (2010). *Rumeurs: Le plus vieux média du monde*. Paris: Point Essais.

landområderne tilbage til en naturlig, u- kultiveret tilstand - d.v.s. bøndernes og landbrugets diamentrale modsætning. Hvilket faktisk sker steder i Frankrig, hvor store områder er blevet affolkede og ligget øde og u-kultiverede hen, og hvor bønderne presses til at lægge flere og flere jorde brak. - I rygter er det omtalte altså noget fjernt, uforståeligt og truende. Og der er ingen indflydelse den anden vej, kommunikationen er igen én-vejs.

Hvor rygter altså handler om det fjerne, det ukendte, handler sladder om det nære, om det kendte. - Og hvor rygternes viden ikke giver indflydelse på det omtalte, men snarere afspejler en afmagt, så er der i sladderens viden inter-personel kontrol, magt og indflydelse.

- Og selvom alle i landsbyen måske ikke er lige, så er de lige for sladder.

For at opsummere, så mener jeg at have sandsynliggjort, at sladder skaber sammenhæng, at sladder er sammenhæng-ende med resten, og at sladder har det bedst, når der er sammenhæng. Og også for udefrakommende - f.eks. antropologer - kan sladder give indsigt i lokale sammenhænge.

Sladderer hører til blandt kulturens ædle fænomener, på lige fod med myter og ritualer og sprog og andet. Den kan ikke bare forkastes som noget uvigtigt og asocialt, for den er selve sociabiliteten. - Det gælder i al fald for landsbyen La Brumaire.

Perle Møhl
Inst. for Antropologi, UCPH
August 2015